PATRIMONIUL & APA

Fișa documentare: Exemplul 1

Bastionul Theresia Timișoara

Data: 10-14 iulie 2023
Locul de desfășurare: Muzeul Național al Banatului
Tip atelier: de cultură generală, non-formal
Grupa de vârstă: 9-12 ani, ciclul primar și gimnazial
Durata: 3 ore la fața locului și apoi 3 zile în atelier
Materiale profesor: harta, fișa profesorului, resurse on-line

Finanțator resurse educaționale: *Fundația Alber, https://www.fundatiaalber.ro/*
Coordonator proiect: *Brîndușa Havași, tel. 0751193320, brindusa.havasi@de-a-arhitectura.ro*
Autori resurse educaționale: *prof. Lavinia Adam, Ș.l. dr. arh. Maja Baldea, dr. arh. Brîndușa Havași, prof. înv. primar Felicia Popovici, spec. mob. și amen. int. Carmen Săndescu, conf. dr. arh. Mirela Szitar-Sîrbu, Ș.l.dr.arh. Otilia Tudoran.* *O parte din aceste resurse sunt adaptate după cursul opțional De-a arhitectura în orașul meu. Programa curriculei opţionale „De-a arhitectura – educaţie pentru arhitectură şi mediu construit, clasele a III-a şi a IV-a" este aprobată prin Ordin al Ministrului Educaţiei Naţionale din 2014. Descărcaţi aici.*

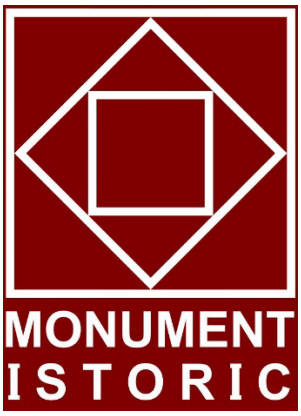
1. Introducere:

Clădirile de patrimoniu – monumente istorice, industriale sau vernaculare, reprezintă „zestrea construită" moștenită de la străbunii noștrii. Apa este elementul natural în apropierea căruia au apărut și s-au dezvoltat primele așezări umane, dar care, în manifestările sale accidentale sau obișnuite (cum ar fi apa de ploaie), le poate și distruge, așa cum se întâmplă adesea chiar cu clădirile de patrimoniu. Dar cum deosebim o clădire de patrimoniu față de alte clădiri?

Obiective:
- Ce înseamnă pentru voi cuvântul patrimoniu?
- Ce este un monument istoric? Cum recunoaștem un monument/obiectiv de patrimoniu?
- Care este specificul zonei și memoria locului?
- De ce să prețuim și să păstrăm patrimoniul construit al unui oraș?
- Ce moștenire lăsăm urmașilor?

2. Glosar

- *Ce înseamnă pentru voi cuvântul patrimoniu?*
- _____
- *Cum deosebim o clădire de patrimoniu față de alte clădiri?*
- Dați exemple_____

Plăcuța care indică statutul de monument istoric pe clădirea actualei primării din Timișoara, fosta Școală Comercială.

MONUMÉNT, *monumente,* s. n. **1.** Operă de sculptură sau de arhitectură destinată să perpetueze amintirea unui eveniment sau a unei personalități remarcabile; *p. ext.* construcție arhitectonică de proporții mari sau de o deosebită valoare. ♦ Fig. Orice operă, document istoric sau creație culturală de însemnătate națională sau internațională. **2.** (În sintagma) *Monument al naturii* = plantă, animal, formațiune naturală, teritoriu etc. de mare însemnătate științifică sau estetică, considerate bunuri ale întregului popor, ocrotite prin lege și conservate pentru posteritate. – Din fr. **monument,** lat. **monumentum. *DEX online**

PATRIMÓNIU, *patrimonii,* s. n. **1.** (Jur.) Totalitatea drepturilor și a obligațiilor cu valoare economică, precum și a bunurilor materiale la care se referă aceste drepturi, care aparțin unei persoane (fizice sau juridice); (sens curent) bun moștenit prin lege de la părinți (sau de la rude); avere părintească. ◊ *Separație de patrimoniu* = separare legală a bunurilor personale ale cuiva de bunurile moștenite sau a averii soțului de zestrea soției. **2.** Totalitatea bunurilor care aparțin colectivității și sunt administrate de către organele statului; bun public. ♦ Bunuri spirituale care aparțin întregului popor (fiind transmise de la strămoși); moștenire culturală; *p. ext.* bunuri spirituale, culturale etc. care aparțin omenirii întregi. – Din lat. **patrimonium,** fr. **patrimoine. *DEX online**

- *De ce sunt importante clădirile de patrimoniu?*

Cel mai adesea monumentele și clădirile de patrimoniu sunt clădiri sau structuri vechi, aflate într-o stare mai bună sau mai avansată de degradare.

- De ce sunt importante clădirile vechi?

- Ce pot ele să ne transmită?

- *Care este povestea caselor vechi?*

- Întrebați bunicii despre o întâmplare legată de casa în care au locuit în copilăria lor.

Case și bunici*,** Conferințe pentru copii ***De-a arhitectura Povestita 2014, prezentare arh. Demetrescu Bogdan.

3. Povestea locului:

- De unde vine denumirea orașului?

- Pe ce forme de relief s-a dezvoltat orașul?

- Ce semne se mai păstrează și astăzi din perioada otomană? Dar din cea Habsburgică?

- Ce relație cu apa a avut Bastionul de-a lungul timpului?

- Ce "povești" sau „istorii" cunosc oamenii despre Bastion?

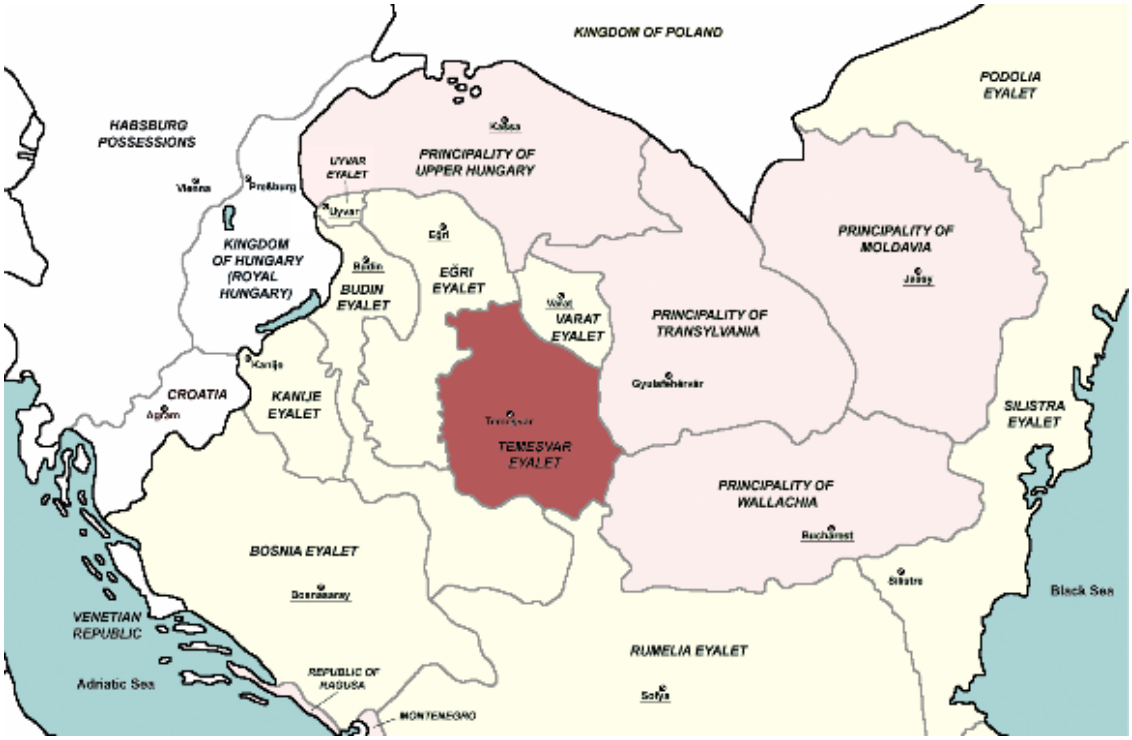
Rezumat

Bastionul Theresia este singurul bastion care s-a păstrat din Cetatea Timișoarei, cel mai amplu sistem fortificat de tip Vauban de pe teritorul actual al țării noastre. În 1718 Banatul devine domeniul Casei de Austria. Pentru că fortificațiile turcești nu mai corespund tehnicii militare din sec. al XVIII-lea, se întocmesc proiecte pentru mai multe variante de fortificații bastionare. Ravelinul Depozitului de

Alimente și Pulbere este primul care se construiește între 1732-1734. La sfârșitul secolului al XIX-lea fortificațiile bastionare se dovedesc ineficiente, împiedică extinderea Cetății, fac anevoioasă circulația și realizarea unei rețele moderne de alimentare cu apă și canalizare. În 1892 se decide demolarea fortificațiilor și ridicarea interdicției de construire în zona esplanadei. Arhitectul Ludwig von Ybl realizează împreună cu inginerul șef al orașului, Aladár Kovács Sebestyén, mai multe variante de sistematizare în sistem radial-concentric. "Mica Vienă" mai este înconjurată de fortificații la începutul sec. XX, o parte dintre acestea fiind dărâmate abia între 1899-1902. Rămâne să vedem cum Bastionul Theresia a supraviețuit tuturor schimbărilor și a devenit sediul Muzeului Național al Banatului și nu numai!

- *Dați exemple de funcțiuni adăpstite în prezent de Bastionul Theresia.*

4. Istoric

Eyaletul de Timișoara, 1683

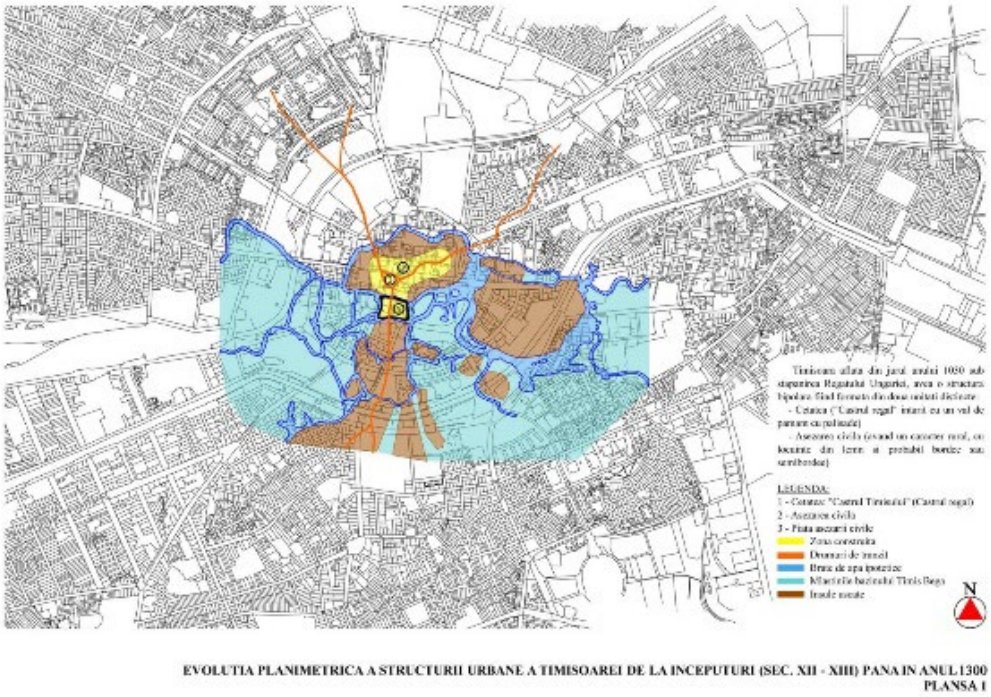
Arhitectul Mihai Opriș, în a sa Monografie a Timișoarei, ne povestește că așezarea s-a dezvoltat în Câmpia Timișului, pe o spină mai ridicată de teren care permitea traversarea mlaștinilor, în care meandrele râurilor Bega și Timiș se împleteau și formau zone inundabile. Protecția oferită de mlaștini și fauna acestora au atras comunitățile umane. Așezarea a luat numele râului Timiș, bazinul mlăștinos al acestuia se întindea de la vest de actualul oraș Lugoj până la Tisa. „Cetatea Timișului" este atestată documentar în anul 1177, la capătul de nord al spinei neinundabile și la sud de așezarea rurală, pentru ca, apărată de mlaștini, să controleze vadurile. Cetatea era mărginită pe trei laturi de brațe de apă, iar

pe cea dea patra de un canal, și se afla pe direcția de expansiune a imperiului otoman în Europa (Sofia – Belgrad – Buda – Viena).

În timpul ocupației otomane în oraș existau trei băi publice. Evlia Celebi descrie Timișoara ca fiind „așezată pe un pământ înverzit, mănos și ... înconjurată de grădini și parcuri de trandafiri”, aici se consuma apă din Bega (Timiș) dar tot în Bega se aruncau și gunoaiele.

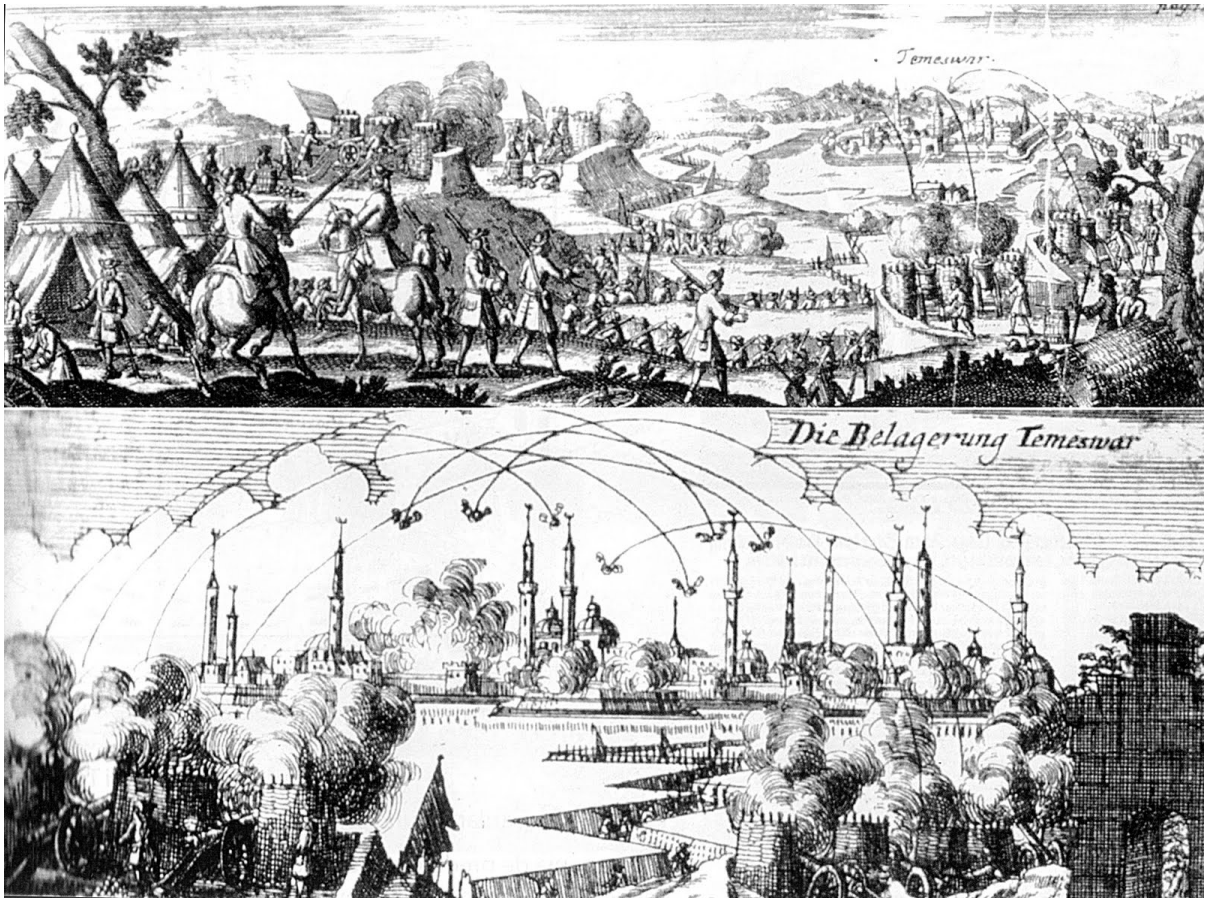

05 Cetatea Timișoarei în timpul ocupației otomane, 1602

06 Suprapunere pe harta actuală a structurii urbane de la începutul sec. XII-XIII până în anul 1300, Planul Urbanistic General (P.U.G.) Planșa 1. Cu galben zona costruită, cu roșu drumurile de tranzit, cu albastru închis brațe de apă ipotetice, cu albastru deschis mlaștinile bazinului Timiș-Bega, cu maro insulele uscate.

La 13 octombrie 1716 garnizoana otomană capitulează după un lung asediu al armatei imperiale austriece, în care orașul suferă puternice bombardamente de artilerie. Odată cu pacea de la Passarowitz, Banatul intră sub stăpânirea Casei de Austria și este organizată ca o țară autonomă, cu capitala la Timișoara.

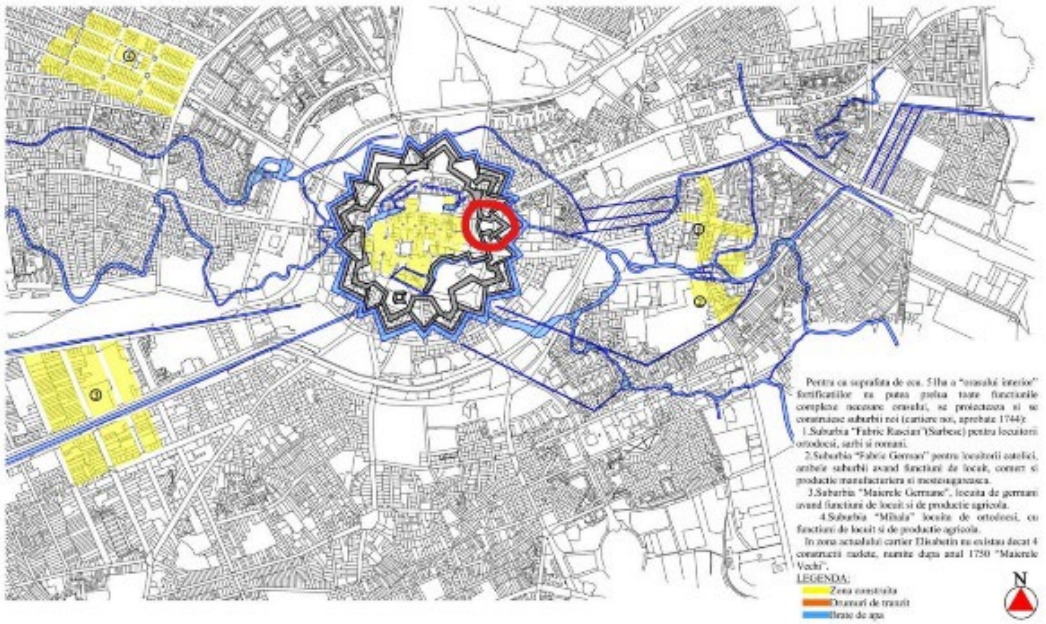
Între anii 1728-1732 cursul râului Bega este regularizat de la Făget până la Timișoara. De aici în aval, se realizează un canal navigabil reprezentând, până la apariția căii ferate, unica posibilitate de transport pentru mărfurile grele, funcționând aproape tot timpul anului. Astfel, Timișoara este legată prin Tisa și Dunăre cu sistemul fluvial al Europei Centrale. Pentru că fortificațiile existente nu mai corespund tehnicii militare din sec. al XVIII-lea, se studiază și se întocmesc proiecte pentru mai multe variante de fortificații bastionare. Ravelinul Depozitului de Muniție și Alimente este primul care se construiește și este complet terminat în 1733. În 1744 a fost redenumit Bastionul Theresia, în onoarea arhiducesei Maria Terezia a Austriei și este singurul bastion care s-a păstrat din Cetatea Timișoarei, cel mai amplu sistem fortificat de tip Vauban de pe teritoriul actual al țării noastre.[1]

[1] Opriș, M., TIMIȘOARA, Mică monografie urbanistică, Editura tehnică, București, 1987

"PLANUL CANALULUI BEGA DE LA TIMIŞOARA..."
cca 1732. Traducerea integrală a legendei și comentarea planșei în lucrarea "*Timișoara. Monografie urbanistică*", Opriș, 2007, p.34
PLANȘA 6
III

Planul canalului Bega cca. 1732, P.U.G. Planșa 6, se vede deja primul bastion în formă de săgeată la marginea de est a zonei construite.

PLANUL TIMISOAREI IN ANUL 1750
PLANSA 11

Planul Timișoarei în anul 1750, P.U.G. Planșa 11, se vede cetatea cu 9 colțuri (bastioane) suprapusă peste harta actuală a orașului, încercuit cu roșu Bastionul Theresia.

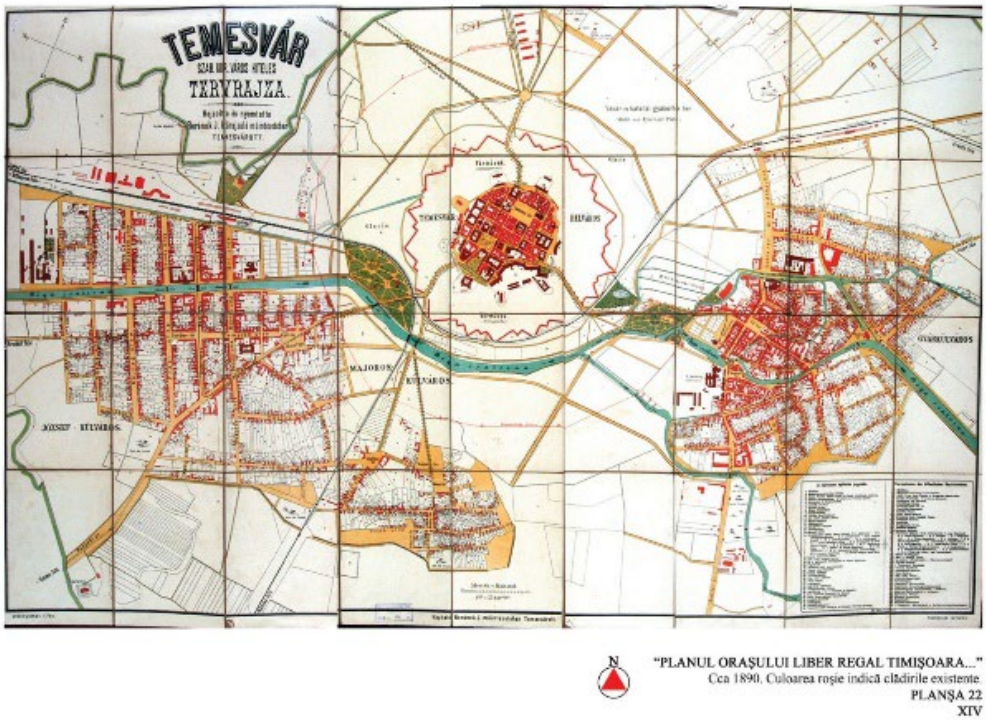

Planul Timișoarei în anul 1808 (întocmit în vederea unor lucrări de canalizare) P.U.G. Planșa 17, se vede cetatea cu 9 colțuri (bastioane), încercuit cu roșu Bastionul Theresia.

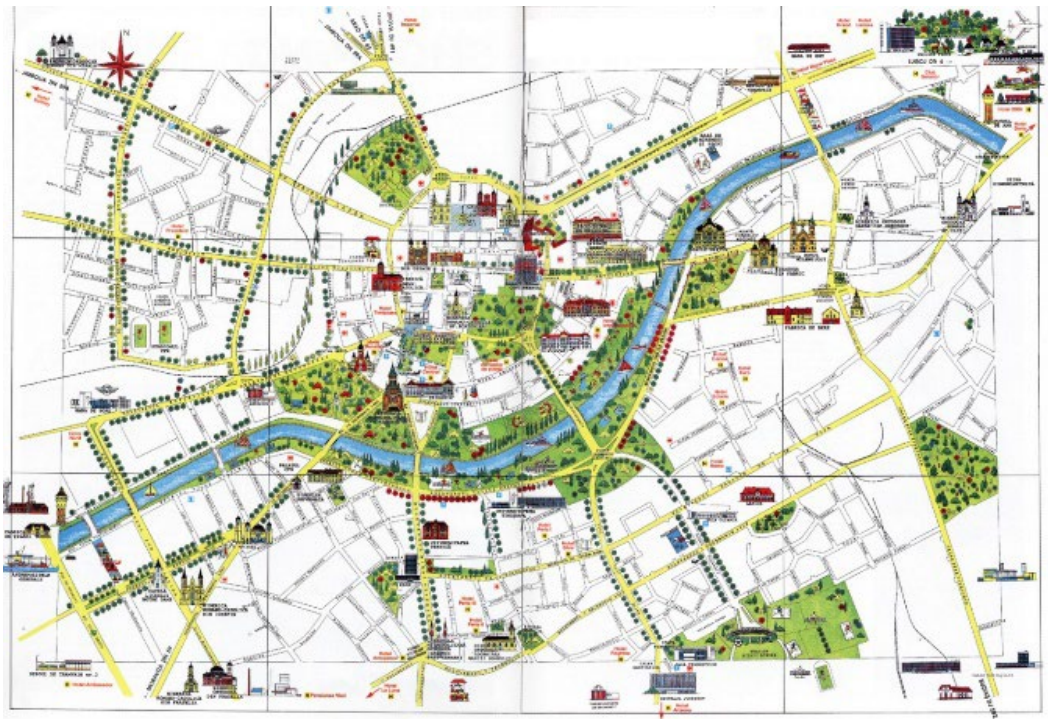
Uriașa centură de fortificații bastionare are o grosime medie de circa 585m. De la linia de circumvalațiune (limita exterioară a fortificațiilor) urmează esplanada, un câmp lat de 949m, suspus interdicției de construire. Fortificațiile și esplanada împing cartierele exterioare la 1700-2000 de metrii față de centrul Cetății. La 5 februarie 1777, pentru că apa săpa fundațiile fortificațiilor se sapă la sud-sud-est de cetate canalul având același traseu circular ca și canalul Bega actual. Șanțul exterior al cetății rămâne umplut cu apă. În anul 1777 se întocmesc planurile, secțiunea și fațadele magaziei principale, parter și etaj, în vederea executării unui nou acoperiș și a unor modificări interioare la bastionul Theresia. În războiul franco-prusac (1870-71) fortificațiile bastionare se dovedesc ineficiente și se proiectează o nouă incintă fortificată, cu păstrarea a doar trei dintre bastioanele existente, transformate în clădiri utilitare pentru armată[2]. Vechile fortificații împiedică extinderea Cetății, fac anevoioasă circulația și realizarea unei rețele moderne de alimentare cu apă și canalizare. În 1892 se decide "defortificarea", ceea ce va duce la eliberarea terenului ocupat de acestea, 1 380 460 mp și ridicarea interdicției de construire în zona esplanadei. O asemenea cantitate de teren disponibil în jurul nucleului central nu va mai exista în istoria orașului și a generat salba de parcuri de-a lungul canalului Bega. Arhitectul Ludwig von Ybl realizează împreună cu inginerul șef al orașului, Aladár Kovács Sebestyén mai multe variante de sistematizare în sistem radial-concentric. În a doua jumătate a sec. al XIX-lea Timișoara avea renumele de "Mica Vienă". Cetatea mai este înconjurată de fortificații la începutul sec. XX[3]. O parte din fortificații au fost dărâmate între 1899-1902, dar abia după

[2] Opriș, Monografia, p.113-114
[3] Opriș, Monografia, p.121

executarea clădirilor înlocuitoare cerute de militari se trece la demolarea masivă a fortificațiilor, în 1906-1910.

Planul orașului liber regal Timișoara cca. 1890 P.U.G. Planșa 22, se vede linia de circumvalațiune (limita exterioară a fortificațiilor) și esplanada.

Harta zonei centrale cu parcurile de-a lungul canalului Bega.

CONCLUZII

15 min **Rezumat și concluzii - Discuție ghidată:**

- Ce ai aflat și nu știai?
- Ce cuvânt ai folosi pentru a descrie atmosfera/sau pentru a caracteriza locul acesta?
- Ce crezi că lipsește aici?
- Ce te-ar putea face să vii aici mai des?, Ce crezi că ar putea face locul acesta mai atractiv?
- Cum putem folosi acest obiectiv de patrimoniu în mod creativ în prezent dar și în viitor?